

Tema: Askese

Dette temanummer udspringer af en fælles drøftelse på Afdeling for Religionsvidenskab ved Aarhus Universitet i 2014 om askese. Udgangspunktet var en fornemmelse af at emnet var underbelyst i religionsfænomnologien og religionshistorien, at det ikke havde en nær så markant plads som fænomener som myter, ritual, offer, initiation, religiøse specialister, shamanisme, elite og lægfolk og andre af de fænomener som primært og umiddelbart associeres med religion. Ganske vist er askese ikke noget helt ukendt fænomen i religionsvidenskaben. I håndbøger som *Gyldendals Religionsleksikon* og *Gads Religionsleksikon* er der hhv. en ganske kort og en mere udførlig artikel, og standardreferenceværket, *Encyclopedia of Religion*, har en fyldig oversigtsartikel. Blandt nyere litteratur om askese kan man nævne et omfattende samlebind, Vincent L Wimbush & Richard Valantasis (eds.), *Asceticism* (Oxford University Press) fra 1995. Det indeholder et omfattende og værdifuldt materiale, men bidrog ikke til en teoretisk afklaring af begrebet askese eller til en kultur- og religionshistorisk vurdering af fænomenet. Askese er her fortsat et fænomen blandt mange andre fænomener – noget der *kan* medtages i en oversigt over religionernes felt og de grundlæggende dimensioner i religionsvidenskaben, men som ikke behøver at blive det – noget interessant, ikke noget essentielt.

Forskellige omstændigheder førte til en revurdering. Med Robert Bellahs sene udgivelser – der kulminerede med hans *Religion in Human Evolution. From the Paleolithic to the Axial Age* fra 2011 – blev emnet religion og kulturel evolution igen relevant, efter at være blevet mere eller mindre ignoreret af de dominerende strømninger i religionsvidenskaben og antropologien i det meste af det 20. årh. Ligeledes genåbnet blev dossieret omkring Karl Jaspers 'aksetid', en variant af Max Webers forestilling om 'profetiske' 'forløsningsreligioner' i 1. årt. f.Kr. Weber og Jaspers var enige om, at det ikke var nok at filosofere over Europas eller Vestens historie; verden var og havde altid været global. For Weber var de 'profetiske' religioner og filosofier fra Kina over Indien til Grækenland indledningen til en systematiserende holdning til det menneskelige liv, til en 'rationalisering' af det, mennesker gør med sig selv, hinanden og den materielle verden. Det havde ført frem til det modernes mangfoldighed af selvstændige og indbyrdes stridende sfærer (økonomi, jura, videnskab, æstetik etc.), men også tømt religionen selv, rationaliseringens ophav, med plausibel rationalitet.

For Jaspers derimod var den moderne verden selv indbegrebet af nihilistisk irrationalitet. Weber kunne formulere sin makro-historiske vision om den moderne verdens uafviselighed ved at ignorere den Første Verdenskrig, der bragte løs på den

anden side af Rhinen. Jaspers kunne ikke ignorere den Anden Verdenskrigs orgie af barbari. De 'værdier', den vestlige verden havde taget for givet: 'fremskridt', 'humanisme', 'teknik', 'nationer', kom så svækket ud af krigene, at de havde mistet moralsk troværdighed. Han ville gribe tilbage til de gamle højkulturer (til forskel fra de statsløse kulturer), til det som den europæiske tradition havde til fælles med andre store og endnu levende kulturstrømninger, altså 'Østens', Kinas og Indiens, traditioner. For Weber var 'forløsningsreligionernes' potentiale udtømt; for Jaspers var de et reservoir for en ny kulturel selvbesindelse.

Bellahs nye evolutionære model henter begrebet 'aksetid' fra Jaspers; men inspirationen til den nærmere forståelse af aksetiden ligger nærmere Weber. Hvori består 'det aksiale'? Bellah gav to sammenhængende, svar. For det første bestod det aksiale i det skeptiske, bedømmende og evt. afvisende blik på verden i dens aktuelle tilstand. For det andet var denne 'teoretiske' position (det græske ord '*theoria*' betød oprindeligt det at se på andre folks religiøse fester) i sin inderste kerne er forsagelse, *renouncement*. De store aksetidshelte var mennesker der var på så meget afstand af 'verden' at de kunne se på; men denne afstand forudsatte afkald fra at leve med sin familie, passe sit arbejde og påtage sig de sociale roller som var forberedt for én, det være sig som konge eller som bygningshåndværker. Bellahs historiske helte er altså *the renouncers*; hvis 'aksetiden' er en tid som drejer sig, drejer den sig om disse – og deres elever.

Forsagelse er uden tvivl essentiel for at forstå denne afgørende periode i religionshistorien. Men et sandsynligvis mere produktivt, parallelt begreb er askese. To udgivelser de sidste godt og vel ti år har bidraget til at øge både forståelsen af hvad askese er eller kan indebære og, ikke mindst, dens relative betydning. Dette ses i bidragene til dette temanummer; mange af forfatterne refererer til hinduismeksperten Gavin Floods *The Ascetic Self* (2004) og/eller til filosofen Peter Sloterdijks *Du musst dein Leben ändern* (2009). Disse to er gode at tænke med og mod. For Flood er 'askese' et genuint religiøst fænomen, en måde at *bevare* en tradition på. For Sloterdijk er 'askese' indbegrebet af det humane som er *ikke* at gentage en tradition, dvs. ikke et specifikt religiøst fænomen, men dog varetaget af religion i en meget lang historisk periode.

Artiklerne i dette nummer er selvstændige tekster. Der er overlapninger og gentagelser. Men hver af artiklerne er beregnet på at blive læst uafhængigt af de andre. Hver enkelt er et resultat af mødet mellem askese som en overordnet problemstilling og individuelle faglige områder, kompetencer og holdninger. Flertallet af forfattere er tilknyttet afdelingen for Religionsvidenskab ved Aarhus Universitet. Vi er glade for at Thomas Hoffmann fra Københavns Universitet og Mikael Aktor fra Syddansk Universitet delte vores fascination af fænomenet askese.

*Redaktionen: Hans J. Lundager Jensen,
Johanne Louise Christiansen & Simon Nørgaard Iversen*